

ZSIVÁN MILISZÁVAC:

A partizánsajtó Vajdaságban

Novemberben ünnepelte fennállása tizesztendő évfordulóját a háború és forradalom vérzivatarában született, nagymúltú napilapunk, a Szlobodna Vojvodina. A HID, köszöntve harcostársát a szabadság gondolat és emberi haladás frontján, közli az alábbi cikket a vajdasági partizánsajtóról.

Vajdaság népeinek a megszállóval vívott fegyveres harcát a partizánsajtó figyelemmel kísérte, segítette és lendületet adott neki. A megszálló a legkorszerűbb propaganda-eszközökkel rendelkezett, a rabságba döntött népeknek pedig szilárd akaratuk volt, hogy kitartanak a hódítók elleni harcban. A legkezdetlegesebb eszközökkel, amelyekkel a szabadságszerető gondolatot terjeszteni és a nép harci szellemét fokozni lehetett igen jó szolgálatot tettek és jelentős szerepet játszottak a népi fölkelés fejlesztésében és terjesztésében. A sapirográf elegendő volt ahhoz, hogy a röplap vagy a hírek, vagy az első partizánújság sok faluba eljussanak. A ciklosztíl már nagy haladást jelentett a partizánsajtó fejlesztésében. A ciklosztílen annyi példányt lehetett sokszorosítani, hogy minden „nyomtatott“ dolog eljuthatott a legtávolabbi faluba is, betörhetett a városokba és átkelhetett a Dunán, a Száván és Tiszán. És amikor a felkelés csúcspontjához ért, amikor általános népi mozgalommá fejlődött, a nyomdatechnikában is nagy fordulat állott be: valódi kis nyomdákat szereznek be, öntött betűkkel, amelyek korszerűbb sokszorosítási eszközökkel rendelkeztek a sapirográf masszájánál és a ciklosztíl kezdetleges hengerénél.

Már 1941-ben, a fölkelés kezdetén, illegálisan, nagyon nehéz körülmények között megjelenik néhány lap, amelyeket nagyon kezdetleges műszaki eszközökkel állítanak elő. Újvidéken kezd megjelenni a „Szlobodna Vojvodina“ (Szabad Vajdaság), amelyet Szvetozár Márkovics néphős (elesett 1942-ben) szerkesztett; a Szerémségben, Sztára Pazován megjelent a „Nasa borba“ (Harcunk) első száma, amelyet Jován Veszelinov-Zsárko és Atyim Grulovics szerkesztettek, Irigen pedig megújult az „Isztina“ (Igazság), amelynek első száma még a háború előtt, Újvidéken jelent meg abban a nyomdában, amely a Cvetkovics-Macsek-féle Jugoszlávia rendőrségének a kezére jutott. Majdnem ugyanabban az időben idült a „Glasz omladine“ (Az ifjúság hangja) című ifjúsági lap is, amelynek első szerkesztője Sztanka Veszelinov-Széka elvtársnő.

A harc folyamán új lapok és folyóiratok is jelentek meg, amelyek között tekintélyes helyet foglal el a „Vojvogyanka u borbi“ (A vajdasági nő a harcban), amely a felszabadulásig jelent meg, a „Pionir“, a legifjabbak számára készült újság, amely szintén a felszabadulásig jelent meg, azután pedig a „Bilten staba szremszkog odreda“ (A szerémségi alakulat vezérkarának bulletinje), amelyet Sztanko Paunovics néphős (elesett 1942-ben) szerkesztett, 1943-tól kezdve pedig a „Bilten glavnog staba Vojvodine“ (Vajdaság főparancsnokságának bulletinje)). Szerém-

ség nyugati részében bizonyos ideig megjelent latinbetűs szöveggel a „Nedelyni pregled“ (Heti szemle). Végül meg kell említenünk a „Vojvogyanszki borac“ (A vajdasági harcos) című katonaujságot is, amelynek mindössze egy száma jelent meg, 1943 vége felé. Ezek mellett a lapok mellett jelentős szerepet játszott a „Veszti“ (Hírek) is, amely különféle helyeken és különféle technikai eljárásokkal jelent meg, párhuzamosan. A legrendszeresebben és leghosszabb ideig a „Veszti agitpropa glavnog staba Vojvodine“ (A vajdasági főparancsnokság hírverő osztályának hírei) jelent meg, de adtak ki híreket a kerületi bizottságok is és időről-időre az „Isztina“ is.

A nép körében nagy kedveltségnek örvendett az „Isztina“. A legtöbben ezt a lapot olvasták és ez jutott el a legtávolabbi vidékekre is. A nép igen gyakran minden olyan újságot, amelyhez hozzáférhettek, „Isztiná“-nak nevezett, erről a kicsiny, de rokonszenves lapról. Az „Isztina“ a népfelzabardító harcok idején nehéz, de dicső utat futott be. Irgtól és a Fruskagorától Kelet-Szerémségen át Alsó-Szerémségbe jutott, Popincibe, Petyincibe, Prhovóra, Mihalyevcibe, Simanovciba, Tovarnikra, Szibácsra és Miskovcira, ahol a leghosszabb ideig jelent meg. Ennél a lapnál sok szerkesztő váltogatta egymást s közülük hárman a harcokban estek el, életükkel és halálukkal bizonyítva, hogy „azok, akik a lapban a néphez fordulnak, szavaik mellett tettel és életükkel tesznek hitvallást“. Az első hősi halált halt szerkesztő, aki egyben az első szerkesztők közé tartozott, Jován Trajkovics volt, akit a fruskagorai partizánok szabadítottak ki a mitrovicai börtönből. Utána a képviselt igazságért hősi halált haltak az „Isztina“ későbbi szerkesztői: Nikola Sztilinovics és József Marcok-Dragutin szlovák elvtárs is. Az „Isztina“ példányszáma folytonosan növekedett. Arról a jelentéktelen példányszámról, amennyit a romlandó sapirográfon le lehetett venni, 2.500 példányra emelkedett, mert ennyit lehetett soksorosítani a kezdetleges ciklosztílen, majd innét 5.000 példányra. Utolsót számát ugyanis a felszabadított Újvidéken ennyi példányban nyomták.

Az 1943. évi jelentős a szerémségi partizánsajtóra nézve. Ekkor hozták el Belgrádból a híres „Szerémségi tigt“, ezt a kis nyomdát, amelyet Szurduk közelében a mezőn helyeztek el. Villanyvilágításos partizánbázisban nyomtatták a „Szlobodna Vojvodiná“-t, amelyet attól kezdve a háború végéig Jován Popovics szerkesztett. Itt nyomtatták a „Nasa borba“-t is, Jován Veszelinov-Zsárkó szerkesztésében. Egész sorozat brosrát, hirdetményt, röplapot nyomtattak itt és Jován Popovics „Isztinite legende“ (Igaz legendák) című műve is itt érte meg első kiadását. A „Nasa borba“ a felszabadulás után megszűnt, a „Szlobodna Vojvodina“ pedig ma nagy vajdasági napilap. Ugyanebben az évben érkezett Boszniából a Vajdaságba egy másik nyomda is, de az ellenség elől való rejtőzködés közben nagyon megsérült, úgyhogy használhatatlanná vált. Betűit átvitték a „Szlobodna Vojvodina“ nyomdájába, Szurduk mellé. Egy kis kézinyomdát repülőgépből bocsátottak le Boszniában, ez azonban csupán egy röplapot nyomott ki és azután az ellenséges offenzíva miatt el kellett ásní. Végül volt még egy kis kézinyomda Vajdaság főparancsnokságának a hírverő osztályán is. Nagyobb munkákra nem használhatták, tehát néhány röplapot nyomtattak rajta és a „Pjeszma o biografiji druga Tita“ (Tito elvtárs életrajzának éneke) című költeményt (2.000 példányban). 1944 nyarán ez a nyomda a hírverő osztály egész irattárával együtt az ellenség kezébe került.

Igy fejlődött Vajdaságban, különösen pedig a Szerémségben a partizánsajtó. Ezek mellett a főlapok mellett és a központi technikai és

nyomdaberendezések mellett egész sorozat kisebb, helyijellegű technikai berendezés is volt, amelyek a kapott anyagot, a rölapokat, plakátokat, hirdetőanyagokat stb. sokszorosították. A rölapoknak erős hatásuk volt a népre, mert általában mély volt a bizalom a partizán népi sajtó iránt. A legjelentősebb három rölap 1942 elején jelent meg: Ezek: a terror elleni rölap, az átkeresztelés elleni rölap és a mozgósítás elleni rölap. Ez utóbbi az ellen a mozgósítás ellen szólt, amelyet Pavelics kezdett végrehajtani. Ezeket a rölapokat abban az időben az egész partizánsajtó támogatta és magyarázgatta. A rölapok nagy hatást gyakoroltak a néptömegekre, úgyhogy a néptömegek óriási többségükben már kezdetben a népfelzabardító mozgalom oldalára állottak és erős ellenállást tanúsítottak a hódítókkal szemben.

A partizánsajtó a népfelzabardító harcok egész folyamata alatt nagy hatást gyakorolt abban az irányban, hogy Vajdaságban a népfelzabardító mozgalom folytonosan növekedett. Ilymódon nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy Szerémségben 1944 szeptemberében a domobránhadsereg hirtelen felbomlott.

A partizánsajtó nagy kultúrszerepet is játszott. Könyvek hiányában a lapok és folyóiratok irodalmi mellékletet, elbeszéléseket, verseket is hoztak, mégpedig eredetieket is, lefordítottakat is és újranyomatottakat. Sok lap illusztrációkat is hozott, különösen a „Glasz omladine“, a „Pionir“, a „Vojvogyanka u borbi“.

Így született egy új kultúra, így keletkezett az új világ, amely a harcokon át építve jövőjét, a csatákban rakta le az új sajtó és az új irodalom alapjait, amely az igazságon alapul és amelyet áthat az igazság és a jogosság alapjaira épülő haza harcias lendülete.